

Ecologische effecten van de ontwikkelingsplannen van de Enne Jansheerd, Maarhuizen

Datum: 18 juli 2019

Opsteller en contactpersoon: Jasper Schut (j.schut@staatsbosbeheer.nl)

1. Aanleiding en doel

Maayke Zandstra en Gijs van Rhijn zijn de bewoners van de monumentale boerderij Enne Jansheerd op het Hogeland van Groningen. Enne Jansheerd ligt ten noordwesten van Winsum, op de wierde van Maarhuizen (figuur 1). De huidige bewoners zijn voornemens Enne Jansheerd te restaureren ontwikkelen (oa. als congrescentrum). Het plan omvat in ieder geval de volgende ontwikkelingen:

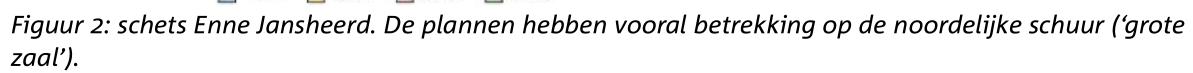
- Restauratie en herbestemming van het rijksmonument Enne Jans Heerd (figuur 2)
- Nieuwbouw van twee Cubesteets (kleine, glazen verblijfsruimten)
- Versterken en beleefbaar maken van de wierde Maarhuizen en het omliggende landschap

De plannen voor de verbouwing hebben vooral betrekking op de noordelijke schuur, de monumentale schuur aan de zuidzijde wordt niet ingrijpend verbouwd. Voor een nadere planbeschrijving wordt verwezen naar het projectplan “Een nieuw hoofdstuk voor de Enne Jans Heerd & Maarhuizen”.

Deze notitie vormt de toetsing van de plannen aan de ecologische wet- en regelgeving.

Figuur 1. Ligging van Enne Jansheerd, in de rode cirkel

Figuur 2: schets Enne Jansheerd. De plannen hebben vooral betrekking op de noordelijke schuur ('grote zaal').

2. Wettelijk kader

3.1 Wet Natuurbescherming

Sinds 1 januari 2017 is de Wet Natuurbescherming (WNB) van kracht. Deze wet vervangt drie wetten: de Flora- en faunawet (soortbescherming), de Natuurbeschermingswet 1998 (gebiedsbescherming) en de Boswet. In de WNB is de bescherming van plant- en diersoorten geregeld. Daarnaast gaat de WNB over gebiedsbescherming (Natura 2000). De provincies zijn bevoegd gezag inzake de Wet Natuurbescherming.

Gebiedsbescherming

In Nederland zijn de meeste beschermde gebieden beschermd volgens de Wet natuurbescherming (Natura 2000) of regels omtrent het Natuurnetwerk Nederland (NNN)/ Ecologische Hoofdstructuur (EHS). Daarnaast kunnen gebieden ook worden beschermd vanwege hun natuurwaarden via verordeningen of het bestemmingsplan. Uit de kaartgegevens over wettelijk beschermde gebieden blijkt dat het geen onderdeel is van het NNN. Geen van de planlocaties maakt deel uit van Natura 2000-gebieden of andere gebieden die zijn beschermd vanwege hun natuurwaarden. Een aantal van dergelijke gebieden ligt wel in de omgeving van het plangebied. Hieronder wordt nagegaan of de bestemmingsplanwijziging negatieve effecten veroorzaakt op de beschermde natuurwaarden in deze gebieden.

Soortbescherming

Naast de gebiedsbescherming reguleert de WNB ook de bescherming van soorten. Alle inheemse Nederlandse dier- en plantensoorten vallen onder bescherming van deze wet. Niet voor alle soorten geldt echter hetzelfde beschermingsregime. De WNB kent drie beschermingsregimes¹, waarop verschillende verbodsbepalingen van toepassing zijn.

- Vogels (artikelen 3.1 tot en met 3.4 WNB). Het is volgens de WNB (onder meer) niet toegestaan inheemse soorten te doden, te vangen of te storen². De WNB staat het verder niet toe om hun nesten, rustplaatsen en eieren te vernielen, beschadigen, verstoren of weg te nemen.
- Overige Europees beschermde soorten (artikelen 3.5 tot en met 3.9). Dit zijn soorten die worden genoemd in de Europese Vogel- en Habitatrichtlijn. Voor soorten van deze beschermingscategorie geldt dat het (onder meer) niet is toegestaan ze opzettelijk te verstoren, doden, rust- of voortplantingsplaatsen te beschadigen of vernielen.
- Andere ('nationaal') beschermde soorten (artikelen 3.10 en 3.11). Dit beschermingsregime is van toepassing op in het wild levende zoogdieren, amfibieën, reptielen, vissen, dagvlinders, libellen en kevers van de soorten, genoemd in de bijlage, onderdeel A bij de WNB (hierop staan bijvoorbeeld soorten als Das en bijvoorbeeld alle reptielen). Het is niet toegestaan om vaste voortplantings- of rustplaatsen opzettelijk te beschadigen of te vernielen, en om planten in hun natuurlijke verspreidingsgebied opzettelijk te plukken en te verzamelen, af te snijden, te ontwortelen of te vernielen.

Bij een overtreding van één of meerdere verbodsbepalingen is het nodig om een ontheffing van de betreffende verbodsbepaling aan te vragen (bij de provincie). Een ontheffing van de verbodsbepalingen uit de WNB kan worden verleend wanneer is voldaan aan drie voorwaarden:

- Er is geen andere bevredigende oplossing voor de betreffende handeling.
- Er moet sprake zijn van een bij wet genoemd belang. De wet schrijft per beschermingsregime voor welke belangen gelden. Voor de Europees beschermde soorten gaat het om belangen als volksgezondheid en openbare veiligheid, bij nationaal beschermde soorten gelden ook belangen als landbouwschade en overlast.
- De ingreep mag de staat van instandhouding van de betreffende beschermde soort niet schaden.

¹ http://www.natuurindegemeente.nl/aandeslagmetdenatuurwet/wp-content/uploads/2016/12/Soortenbescherming_bij_ruimtelijke_ingrepen_1.3_15122016.pdf

² Het verbod op storen is niet van toepassing indien de storing niet van wezenlijke invloed is op de staat van instandhouding van de desbetreffende vogelsoort.

Zorgplicht

Naast de drie beschermingsregimes geldt voor alle inheemse soorten de zorgplicht. Dit houdt in dat bij ruimtelijke ontwikkelingen ‘voldoende zorg in acht moet nemen voor in het wild levende dieren en planten alsmede voor hun directe leefomgeving’ (memorie van toelicht op de WNB). Overtreding van de zorgplicht is niet strafbaar gesteld, wel kan middels bestuursdwang worden gehandhaafd bij overtreding van de zorgplicht.

3.2 Nationaal Natuurnetwerk

Het Nationaal Natuur Netwerk (NNN, voorheen de Ecologische hoofdstructuur EHS) is een netwerk van bestaande en nieuw aan te leggen natuurgebieden. Het doel van het netwerk is het verbinden van leefgebieden van soorten, zodat uitwisseling en dispersie van deze soorten kan plaatsvinden. De volgende gebieden zijn onderdeel van de NNN³:

- bestaande natuurgebieden, waaronder de 20 Nationale Parken;
- gebieden waar nieuwe natuur wordt aangelegd;
- landbouwgebieden, beheerd volgens agrarisch natuurbeheer;
- ruim zes miljoen hectare grote wateren: meren, rivieren, het Nederlandse deel van de Noordzee en de Waddenzee;
- alle Natura 2000-gebieden.

Een ruimtelijke ingreep mag geen afbreuk doen aan de waarden van de NNN. De provincies zijn bevoegd gezag inzake de NNN. De planologische bescherming is per provincie uitgewerkt in de provinciale structuur- en omgevingsvisies.

3. Ecologische beoordeling

In dit hoofdstuk wordt elk deelproject getoetst aan de wet- en regelgeving. Bij de gebiedsbescherming is gebruik gemaakt van de Natura 2000-beheerplannen van relevante Natura 2000-gebieden. Bij de beoordeling aan de doelen van de NNN is gebruik gemaakt van het Natuurbeheerplan Groningen 2019 en de Beleidsnota natuur 2013 – 2021. Bij het onderdeel soortbescherming zijn verspreidingsgegevens van flora en fauna afkomstig uit de Nationale Database Flora en Fauna (NDFF, raadpleging op 12 juli 2019). Daarnaast is op 17 juni 2019 door Dirk Dijkshoorn (Boswachter ecologie van de PE Groningen van Staatsbosbeheer) een veldbezoek gebracht. Daarbij zijn beide schuren van de Enne Jansheerd onderzocht op de aanwezigheid van (sporen van) door de Wet Natuurbescherming beschermde diersoorten.

4.1 Gebiedsbescherming

Natura 2000

Het plangebied is geen onderdeel van het netwerk Natura 2000. Het dichtstbijzijnde Natura 2000-gebied is het Natura 2000-gebied Lauwersmeer op ruim 13 kilometer afstand. Door de afstand tussen het projectgebied, de kwaliteit van het tussenliggende gebied (agrarisch landschap doorsneden door wegen) en de kleinschaligheid van de geplande ingrepen zijn geen effecten te verwachten op Natura 2000-gebied Lauwersmeer.

Stikstofdepositie

Tijdens de werkzaamheden zal gebruik worden gemaakt van machines. Door het verstoken van brandstof stoten die stikstof uit naar de atmosfeer. Vanwege de geringe omvang van het project, de éénmalig

³ <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/natuur-en-biodiversiteit/natuurnetwerk-nederland>

uitvoering en de afstand tussen het projectgebied en het Natura 2000-gebied Lauwersmeer (ruim 13 kilometer), is het niet waarschijnlijk dat de werkzaamheden leiden tot een toename van de stikstofbelasting op dit Natura 2000-gebied.

Nationaal Natuurnetwerk (NNN)

Het plangebied overlapt niet met de NNN. Daardoor is het plan niet strijdig met regels ten aanzien van de NNN uit de Omgevingsverordening provincie Groningen 2016.

4.2 Soortbescherming

Flora

Op de planlocaties komen geen door de WNB beschermde plantensoorten voor. Op de wierde zijn vooral algemene, niet beschermde plantensoorten van voedselrijke omstandigheden aanwezig, zoals Fluitenkruid, Glanshaver, Kropaar, Engels raaigras, Akkerdistel en dergelijke aanwezig. Plaatselijk zijn overblijfselen van een stinsenflora te vinden (onder andere Daslook, Boerenkrokus). Ook deze soorten worden niet door de WNB beschermd (maar zijn wel cultuurhistorisch waardevol).

Conclusie: de plannen leiden niet tot conflicten met de verbodsbepalingen in de WNB ten aanzien van planten.

Insecten

Op en rond de planlocatie zijn volgens de NDFF vooral algemeen voorkomende insectensoorten (bijvoorbeeld Atalanta, Distelvlinder, Klein koolwitje en dergelijke) aangetroffen. Er komen geen door de WNB beschermde insectensoorten voor. De omstandigheden die nodig zijn voor wettelijk beschermde soorten (zoals Krabbenscheersloten t.b.v. Groene glazenmaker, schraalgraslandvegetaties e.d.) ontbreken in het plangebied. Wegens het ontbreken van deze omstandigheden worden wettelijk beschermde soorten ook niet verwacht.

Conclusie: de plannen leiden niet tot conflicten met de verbodsbepalingen in de WNB ten aanzien van insecten.

Vissen

De maatregelen die in dit rapport worden getoetst zijn niet van dien aard dat ze van invloed zijn op het leefgebied van vissen (water). Daarom zijn geen negatieve effecten te verwachten op door de WNB beschermde vissoorten.

Conclusie: de plannen leiden niet tot conflicten met de verbodsbepalingen in de WNB ten aanzien van vissen.

Amfibieën

Op de planlocatie komen diverse licht beschermde amfibieënsoorten als Gewone pad en Bruine kikker voor. De plannen leiden niet tot negatieve effecten op deze soorten, omdat er geen ingrepen aan watergangen (voortplantingsplaatsen) zijn voorzien. Het plangebied is in de huidige situatie van beperkt belang als landbiotoop, doordat het grotendeels is bebouwd. Na uitvoering van de werkzaamheden kan het opnieuw op deze wijze worden benut door aanwezige amfibieën.

Conclusie: de ingrepen leiden niet tot conflicten met de verbodsbepalingen in de WNB ten aanzien van amfibieën.

Reptielen

Reptielen komen niet voor op de planlocatie of in de ruime omgeving daarvan. Vanwege de aanwezige biotopen en de ligging (rondom omgeven door intensief gebruikt boerenland) is het plangebied niet

geschikt voor reptielen. Daarom is de conclusie, dat de ingrepen leiden niet tot conflicten met de verbodsbepalingen in de WNB ten aanzien van reptielen.

Vogels

Broedvogels

De voorgenomen werkzaamheden worden opgestart buiten het broedseizoen. Door de verstoring die uitgaat van de werkzaamheden zullen zich geen vogels vestigen in het plangebied. Vooraf worden plekken waar die geschikt zijn voor broedende vogels ongeschikt gemaakt. Doordat deze voorzorgsmaatregelen in acht worden genomen, worden conflicten met de WNB ten aanzien van broedvogels voorkomen.

Kerkuil

In de te verbouwen schuur zijn sporen (braakballen, uitwerpselen) aanwezig van de Kerkuil. Nestplaatsen van de Kerkuil vallen onder jaarronde bescherming van de WNB en zijn daardoor ook buiten het broedseizoen beschermd. Verstoring van een vaste rust- en verblijfplaats van de Kerkuil vormt een overtreding van de WNB.

Tijdens het veldbezoek van 17 juli 2019 is daarom gezocht naar de nestlocatie. Ondanks uitgebreid zoeken is deze niet aangetroffen. De conclusie is, dat de schuren van de Enne Jansheerd worden gebruikt als dagrustplaats van een Kerkuil, maar dat geen nestplaats aanwezig is. De functie van dagrustplaats blijft gewaarborgd, doordat de grote schuur niet zal worden verbouwd en toegankelijk zal blijven voor de Kerkuil. Daarom vormen de plannen geen overtreding van de verbodsbepalingen in de WNB ten aanzien van de Kerkuil.

Er zijn tijdens het veldbezoek geen indicaties aangetroffen die duiden op aanwezigheid van andere vogelsoorten (bijvoorbeeld Huismus) waarvan de nestplaats jaarrond door de WNB wordt beschermd.

Conclusies

- De plannen leiden niet tot conflicten met de verbodsbepalingen in de WNB ten aanzien van broedvogels, mist verstoring van broedende vogels wordt voorkomen.

Zoogdieren

In de omgeving van de planlocaties komen diverse zoogdiersoorten voor. Naast algemene soorten (zoals Veldmuis, Vos, Haas en dergelijke) die onder in één van de beschermingsregimes van de WNB vallen, komen ook zwaarder beschermde zoogdieren voor op de planlocaties: vleermuizen, en de Waterspitsmuis. Op deze soorten wordt nader ingegaan.

Vleermuizen

Vleermuizen worden vermeld op Bijlage IV van de Habitatrichtlijn, en vallen daarmee in de categorie van de Europees beschermde soorten van de WNB. De planlocatie is door Staatsbosbeheer in de zomer van 2019 onderzocht op (sporen van) rustplaatsen van vleermuizen (bijvoorbeeld keutels, afgebeten vlindervleugels e.d.). Deze zijn niet aangetroffen.

Op planlocatie worden wel foeragerende vleermuizen aangetroffen (Laatvlieger, Gewone - en Ruige dwergvleermuis). De voorgenomen werkzaamheden zijn echter tijdelijk en zeer kleinschalig van aard. Er zal uitsluitend bij daglicht worden gewerkt, kunstlicht (wat verstorend kan zijn voor vleermuizen) zal niet worden gebruikt. Bovendien is in de directe omgeving van de planlocaties volop alternatief foerageer- en migratiebiotoop aanwezig, en zullen de planlocaties na uitvoering van de ingrepen opnieuw deel uitmaken van het leefgebied van beschermde vleermuizen.

Omdat er geen voortplantings- of rustplaatsen aanwezig zijn, en verstoring van foerageergebied of vliegroutes door uitstralend licht wordt voorkomen, is een conflict met de WNB ten aanzien van vleermuizen niet aan de orde.

Waterspitsmuis

De Waterspitsmuis is nationaal beschermd. Deze soort komt voor in zeer natte, rijk met Riet en zeggen begroeide oevers. De planlocatie is door het ontbreken van dergelijke biotopen niet geschikt voor de Waterspitsmuis. Daarom kan worden uitgesloten dat deze soort negatieve effecten ondervindt van de voorgenomen ingrepen.

Conclusie: de ingrepen leiden niet tot conflicten met de verbodsbepalingen in de WNB ten aanzien van zoogdieren.

4. Conclusies

Op basis van de voorgaande hoofdstukken kan voor het plangebied onderstaande conclusie ten aanzien van de ecologische wet- en regelgeving (Wet natuurbescherming, Natuurnetwerk Nederland en overige gebiedsbescherming) worden getrokken:

Gebiedsbescherming

- Het plangebied overlapt niet met de NNN. Daardoor is het plan niet strijdig met regels ten aanzien van de NNN uit de Omgevingsverordening provincie Groningen 2016.
- Het plangebied is geen onderdeel van het netwerk Natura 2000. Door de afstand tussen het projectgebied, de kwaliteit van het tussenliggende gebied en de kleinschaligheid van de geplande ingrepen zijn geen effecten te verwachten op het meest nabijgelegen Natura 2000-gebied Lauwersmeer.

Soortbescherming

- De plannen leiden niet tot conflicten met de Wet Natuurbescherming ten aanzien van beschermde soorten, mits verstoring van broedende vogels wordt voorkomen (door ofwel werkzaamheden buiten het broedseizoen (dat indicatief van 1 maart tot en met 1 juli duurt) uit te voeren ofwel geschikte nestplaatsen vooraf ongeschikt te maken).